

DR. KÓHALMI LÁSZLÓ*

A kóros elmeállapot és a beszámítási képesség büntetőjogi szabályozása

A kóros elmeállapot, mint a bűncselekmény alanyává válásának condito sine qua non-ja már igen korán megjelent a kodifikált magyar büntető anyagi jogi normákban.¹ Természetesen a kóros elmeállapot kifejezés több elnevezésbeli változáson ment keresztül, míg a mai megnevezése kialakult. Az alábbi fejezetben a kóros elmeállapot szabályozási fejlődése kerül bemutatásra, kitérve az új Büntető Kódex jogtechnikai megoldására is.

I. 1792-i javaslat

Az 1792-i javaslat a beszámíthatóságnak két egymásba fonódó ágát különbözteti meg: egyrészt, amikor a tettes nem cselekszik szabadon; másrészt, amikor nem tudta, nem is tudhatta, mit cselekszik.²

II. 1795-ös Büntető Kódex-tervezet

Az 1795-ös Büntető Kódex-tervezet fogalmazta meg először a beszámításra vonatkozó tételeket. A javaslattevő Szirmay Antal az eljárási részben téri ki ennek vizsgálatára, a bírósági tárgyalás, a bírói mérlegelés szabályainál. A teljes akaratképesség-hiányt az elmebetegeknél, a pillanatnyi elmezavarban szenvedőknél, az akaratú képességet teljesen megbénító szellemi és testi betegségben szenvedő személyeknél, alvóknál és holdkórosoknál állapítja meg a tervezet.³

* tanszékvezető, PTE Állam- és Jogtudományi Kar, Kriminológiai és Büntetés-végrehajtási Jogi Tanszék

¹ Dósa (1995), 327. o.

² S. (1899), 353. o.

³ Domokos (2005), 1. o.

Megemlíteném továbbá a javaslatnak az alapelveit, amelyekben – bár vitathatóan – szintén akár a kóros elmeállapotra is vonatkozatható megállapítások kerültek. Így a büntettek beszámítását és a cselekményt taglaló részben az olvasható, hogy: „senkinek nem lehet semmiféle cselekményt felróni, csak akkor, ha azt szabadon követte el és értette, vagy legalábbis megérthette, hogy mit cselekszik... Minél nagyobb volt az elkövető szabadsága a törvényben meghatározott cselekményekben

és minél jobban megsértette azokat, annál nagyobbak kell lenni a büntett beszámításának is.”⁴

III. Az 1843-as Büntetőjogi Javaslatok

Az 1843-as Büntetőjogi Javaslatok már szabályozta a beszámíthatóság kérdését. A beszámítástól és a büntetéstől „menten maradás” okait a javaslat 73. §-a hat pontban⁵ foglalta össze, melyek a következők voltak: az örültség; a betegség miatt büntethetőségük felfogására ideiglenesen a szükséges eszmélettel nem rendelkezés ténye; a tompaelméjűség; siketnémaság, amennyiben a bűnösségi képességet kizárja; az erőszak vagy fenyegetés; a végszükség; valamint a jogos védelem.⁶

Finkey a 43-i büntetőjogi javaslatokat kapcsán megjegyzi, hogy az a „magyar jogfejlődés végtelen kárára örökre csak javaslatok maradtak. Találónan mondta Fayer László, e javaslatok leglelkesebb rajongója, hogy sokszor voltak azon a ponton, hogy törvénnyé váljanak vagy más úton lépjenek életbe, de valami fátum üldözte őket, egy-két kérdésen mindig elcsúsztak.”⁷

IV. A Csemegi kódex

Az 1878. évi V. törvény (a Csemegi kódex) VII. fejezetében (76. §) szabályozta a beszámítási képességet kizáró vagy enyhítő okokat.⁸ A kor jogalkotója ezek közé sorolta az öntudatlan állapotot, az elmetehetség

⁴ Hajdu (1971), 391–392. o.

⁵ Az 1843-iki Büntetőjogi Javaslatok Anyaggyűjteménye. (Szerkeszti: Fayer László) I. kötet, Magyar Tudományos Akadémia. Budapest, 1896. 27. o.

⁶ Fehér (1993), 67. o.

⁷ Finkey (1942), 46. o.

⁸ Kóhalmi (2005), 91. o.

zavartságát, az ellenállhatatlan erőt, a fenyegetést, a jogos védelmet és a végszükséget.

A **beszámíthatóságot kizáró okokat** Vámbéry Ruzstem három csoportra osztja: **fiziológiai** okok, **lélektani** okok és **patologikus** okok⁹. Ez utóbbi alá tartozik nézete szerint az elmetehetség megzavarodása, amely csak azzal a feltétellel zárja ki a beszámíthatóságot, ha a cselekvő emiatt akaratának szabad elhatározási képességével nem bírt.¹⁰ Elmetehetség megzavarása alatt szerinte a törvény elsősorban elmebetegséget értett, de az nem szűkíthető le pusztán a patológus esetekre, hanem ide sorolandó a veleszületett gyengeelméjűség (imbecilitas) és a tompaelméjűség (idiotismus) is. Álláspontja az, hogy nem a büntetőjog, hanem az elmekörtan körébe tartozik az elmebetegség nemeinek és ismertető jeleinek meghatározása.

A kor nagy büntetőjogásza, Irk Albert a beszámítási képességet az alábbiak szerint definiálta: „*az embernek az a tulajdonsága, melynél fogva cselekedeteit erkölcsileg és jogilag értékelni tudja és ennek megfelelően cselekedni képes.*”¹¹

Irk szerint az „elmetehetség megzavarodása” egy tág kategóriát jelent, amely alatt az elmebetegség orvostudományilag megállapított különböző nemei értendők. A betegségeknek egymástól való elhatározása a pszichiatra tereumába tartozik, de már a jogot továbbfejlesztő és a gyakorlatot irányító jogtudományok kötelessége, hogy az érintkező szaktudományok eredményeit a gyakorlat kincsévé tegye.¹²

A beszámítási képesség Finkey Ferencz értelmezésében a „*büntetőjogban a testi, értelmi és erkölcsi fejlettségnek azt a legkisebb mértékét jelenti, amellyel a cselekmény elkövetőjének bírnia kell, hogy tettéért büntetőjogilag felelősségre vonhassuk.*”¹³

Finkey szerint jóllehet a Btk. nem „elmebetegséget”, nem „elmezavart” említ ugyan, de az „öntudatlan állapot” és az „elmetehetség megzavarodásának” megkülönböztetéséből kétségtelen, hogy a jogszabály az elmebetegséget tekinti és nyilvánítja a beszámítást kizáró oknak. Véleménye szerint, hogy miben áll az elmebetegség és milyen alakzatai vannak, mindez orvostudományi kérdés, mellyel a büntetőjog szakszerűen nem foglalkozhat, de mivel az elmebetegség sok büntett előidézője, továbbá az elmebetegséget az épelméjűségtől sokszor igen nehéz megkülönböztetni – ugyanis a bűnelkövetők gyakran elmebetegséget színlelnek, hogy megmeneküljenek a büntetőjog felelősségre vonás elől –, a büntetőjognak, az orvostudomány megállapításai alapján határozott álláspontot kell elfoglalnia az itt felmerülő kérdésekben.¹⁴

Angyal Pál szerint a psychopatikus közveszélyeseknek a „*szellemi egészségét támadta meg valamely*

öröklött vagy szerzett betegség, mely kisebb-nagyobb mértékben az idegrendszer ingerlékenységét fokozza, s egyúttal a különböző behatásokkal szemben a szellemileg egészséges egyéneknél meglévő ellentálló képességet tartósan csökkenti.”¹⁵

A Csemegi kódex az elmetehetség megzavarodásában, s emiatt az akarat szabad elhatározási képességének hiányában állapította meg a büntetőjogi felelősséget kizáró elmebetegséget. E két ismérv közül az első orvosi¹⁶, míg az utóbbi jogi jellegű.

Fayer László szerint a „*büntetőjognak legkritikusabb része az, hogy mi értendő az elmetehetség megzavarása alatt. Először is megállapítandó, hogy a BTK. 76. §-a ide vágó határozmányának értelme: elmetehetése meg volt zavarva és e miatt akaratának szabad elhatározási képességével nem bírt. És azután fel kell tüntetnünk, hogy mily értelmezést nyert e szabály a gyakorlatban.*”¹⁷

Werner E. Rezső elmezavar alatt azt érti, amikor az „*elmetehetség normalis működése meg van zavarva, úgy, hogy a rendes, következetes és összefüggő gondolkodás lehetetlenné válik. De nem minden elmezavar tartozik ide, hanem csak az, mely adott esetben a szabad önelhatározási képességet kizárja.*”¹⁸

Illés Károly interpretációjában a „*törvény második tétele kizárja a beszámítást, ha a tettes elmetehetése meg volt zavarva, s e miatt akaratának szabad elhatározási képességével nem bírt. Mely betegségek azok, melyek az elmetehetést megzavarják?... Az örültség, a hülyeség, a téboly, a mánia, az idiotizmus, a fólia, mindez, s ezeknek egyes alosztályai, az orvosoknak saját szaktudományuk szerinti meghatározásának tárgyául maradnak fenn.*”¹⁹

Löw Tobias beszámításon a tettes felelősség tételét érti. „*A beszámítás egyértelmű bűnösséggel, úgy, hogy midőn az mondatik ki, hogy valamely tett valakinek beszámítható: ezzel van kimondva, hogy azon személy a kérdéses cselekmény elkövetésében bűnös.*”²⁰

Hacker Ervin a Csemegi kódex szabályozását ún. vegyes módszerűnek tartja, azaz két szempont együttes fennállása alapján lehet az elkövetővel szemben a beszámítási képességének a hiányát megállapítani: egyrészt ha az „elmetehetség” meg volt zavarva (biológiai ok), másrészt, ha e miatt akaratának szabad elhatározási képességével nem rendelkezett (lélektani hatás). Véleménye szerint az elmebetegség fennforgásának megállapítása **orvosi kérdés**, ennek elbírálása orvos-szakértői kompetencia, ugyanakkor annak megítélése, hogy a „*már megállapított elmetehetség megzavarodása olyan természetű-e, hogy e miatt a büntettes akaratának szabad elhatározási képességével*

⁹ Vámbéry (1913), 190–195. o.

¹⁰ Vámbéry i. m. 194. o.

¹¹ Irk (1933), 92. o.

¹² Irk: i. m. 105. o.

¹³ Finkey: i. m. 166. o.

¹⁴ Finkey: i. m. 184. o.

¹⁵ Angyal (1911), 83. o.

¹⁶ Finkey F.: i. m. 186–187. o.; Finkey (1933), 5. o.

¹⁷ Fayer (1905), 320. o.

¹⁸ Werner (1898), 60. o.

¹⁹ Illés (1882), 205. o.

²⁰ Löw (1880), 501. o.

*nem bírt, már a bírónak a feladata és jogi következtetésnek a tárgya.*²¹

Sándor Aladár pedig annak hívja fel a figyelmet, hogy az elmebeteg „bűnelkövetők” tanulmányozása nemcsak tudományos, hanem nagyon is gyakorlatias probléma és fennáll annak a veszélye, hogy a bíróság könnyen „*az agybeteg embert tébolyda helyett, a börtönbe küldi.*”²²

A kor jogtudósainak véleménye egyöntetű²³ abban, hogy az elmebetegség megállapítása orvosi kérdés²⁴, azonban az orvosszakértői vélemény a bíróságot nem köti²⁵, azt szabadon mérlegelheti²⁶, a jogi felelősségre vonatkozó következtetéseit maga vonja le.²⁷

Ajtai K. Sándor törvényszéki orvosi szempontból beszámítási képesség hiányának négy esetét különbözteti meg: az üldöztetési örültséget; a bűkór, heveny rohamot; az állítólagos bányáságot és az állítólagos értetlenséget.²⁸

Az 1878. évi V. törvény legkirívóbb fogyatékoságait volt hivatva orvosolni, a szabályozást a büntetőjogi fejlődés irányvonalába igazítani és a megváltozott társadalmi-gazdasági viszonyokhoz alakítani az 1948. év XLVIII. törvénycikk (III.Bn.).²⁹

E jogszabály első fejezete³⁰ rendelkezett az elmebeteg bűnözők **biztonsági őrizetbe**³¹ vételéről.³² A III. Bn. tehát új elemmel gazdagította a büntetőjogi szankciórendszert. Az intézményt a XIX. század végének reformirányzatai óta hazai irodalmunkban is számos pártfogolták beszámítási képességgel bírók tekintetében is, de hát a magyar büntetőjog még 1948-ban sem ismerte a korlátozott beszámítási képesség fogalmát.³³

Schäfer István szerint a biztonsági őrizet létjogosultságát még a **klasszikus iskola** objektív szemléletének hívei sem tagadhatják, hiszen a büntetett elmebeteg felmentő ítélet esetén további bűnözésre nyer jogosítványt, s mindez a társadalom rendjére nézve rendkívül veszélyes.³⁴ Schäfer a novellát lényegében az elmebeteg büntetettek ártalmatlanná tételét szolgáló normának tekinti.³⁵

V. A Btá.

1950. évi II. törvény (Btá.) nem használja a beszámíthatóság kifejezést. A Btá. „kivonja” a büntetőjogi felelősségre vonás³⁶ alól az olyan elkövetőt, aki elmebeteg, vagy öntudatzavarban követte el a cselekményt illetve aki a büntette kényszer vagy fenyegetés hatása alatt követte el, ha ez akaratának megfelelő magatartásra képtelenné tette.

A Btá., az 1948. évi XLVIII. tc.-hez hasonlóan rendelkezett a biztonsági őrizet³⁷ intézményéről, bár annál rugalmasabban szabályozta azt.

Szabó András egyik korabeli tanulmányában már jelezte, hogy a beszámíthatóság, illetőleg a beszámíthatatlanság és a korlátolt beszámíthatóság kodifikációs rendezése mielőbb szükséges, mivel a Btá. 10. §-ának az orvosi-pszichiátriai kritériumokat felsoroló rendelkezéseit az orvostudomány fogalomrendszerével kell összhangba hozni.³⁸

VI. Az 1961. évi V. törvény

A **1961. évi V. törvény** a Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyvéről büntethetőséget kizáró okként szabályozta a 21. §-ban az elmebetegséget, a gyengeelméjűséget és a tudatzavart.³⁹ A törvényhozó nem definiálta a „beszámíthatóság” kifejezést, ezért e fogalom kidolgozása az elméleti jogtudomány művelőire hárult.⁴⁰

Békés Imre a törvény kommentárjában a következőket írja: „*A beszámítási képesség ugyanis az ember három irányú képességének a komplexuma: 1. képesség a tevés vagy mulasztás lehetséges következményeinek előrelátására (ún. felismerési képesség), 2. a felismerésnek megfelelő akarat kialakítására s az akarat szerinti magatartás tanúsítására (ún. akarat-képesség, továbbá 3. képesség a cselekmény társadalmi jelentőségének – társadalomra veszélyes, erkölcstelen – jellegének a felismerésére (ún. értékelési képesség).*”⁴¹

Károly Endre szerint „*a beszámítási képesség felöleli a magatartás lehetséges következményeinek, előrelátására vonatkozó felismerési képességet, a felismerésnek megfelelő akarat kialakítására és az akarat szerinti magatartás kialakítására, tanúsítására vonatkozó akarat-képességet, valamint a magatartás társadalomra veszélyes erkölcstelen voltának felismerését lehetővé tevő értékelő képességet*”;

²¹ Hacker (1936), 192. o.

²² Sándor (1899), 14. o.

²³ Zemplén (1938), 372. o.

²⁴ Finkey: i. m. 187. o.

²⁵ Szasz, (2002), 315. o.

²⁶ Irk: i. m. 106. o.

²⁷ Vámbéry: i. m. 195. o.

²⁸ Ajtai (1882), 141–159. o.

²⁹ Fehér: i. m. 68. o.

³⁰ Coprus Juris Complex DVD – az 1948. évi XLVIII. törvénycikk a büntetőtörvények egyes fogyatékoságainak megszüntetéséről és pótlásáról 1–13. §-ok.

³¹ Nagy (1984), 577. o.; Angyal: i. m. 89. o.; Moravcsik (1911), 94. o.; Váraday (1911), 98. o.

³² 1948. évi XLVIII. törvénycikk a büntetőtörvények egyes fogyatékoságainak megszüntetéséről és pótlásáról.

³³ Györgyi (1984), 28–29. o.

³⁴ Schäfer (1948), 219. o.

³⁵ Schäfer: i. m. 220. o.

³⁶ Nagy (1978), 44. o.

³⁷ 1950. évi II. törvény a büntetőtörvénykönyv általános részéről 49. §.

³⁸ Szabó (1956), 142. o.

³⁹ 1961. évi V. törvény Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyvéről

⁴⁰ Fehér: i. m. 70. o.

⁴¹ Békés (1968), 134. o.

majd így folytatja a meghatározást: „beszámítási képességgel rendelkezik, aki felismeri, akarni és akaratlagosan cselekedni, valamint értékelni képes.”⁴²

Budavári Róbert szerint az 1961. évi V. törvény kizárta azt a paradox helyzetet, hogy egyesek „bűncselekményük elkövetéséhez »bátorságot« ihassanak, mások „pedig alibiként” fogyasszanak szeszes italt, és esetleges tettenérésük, elfogatásuk során ezen céltudatosan előidézett ittas állapottal tetteik következményei alól részben vagy teljesen mentesülhessenek.”⁴³

Kádár Miklós és Kálmán György szerint a **szocialista büntetőjogban** bűncselekmény alanya csak beszámítási képességgel bíró, bizonyos korhatárt elért fizikai (természetes) személy lehet.⁴⁴

A kor egyik meghatározó anyagi büntetőjogi dogmatikusa, Losonczy István joggal állapította meg egyik tanulmányában, hogy bár a beszámítási képesség **tudományos definíciói** meglehetősen eltérnek egymástól, mégis egy közös eredő megjelölhető bennük, konkrétan az, hogy a beszámítási képesség az embert általában jellemző; beszámítási képessége általában minden embernek van, aki „normális.”⁴⁵ A beszámítási képesség természettudományos oldalról elsősorban az idegrendszernek, illetőleg az agyvelőnek alkati és működési normalitását jelenti. Mindez büntetőjogi nyelvezettel akként fogalmazható meg, hogy a beszámíthatóság: „az embernek az az állapota, amelyben magatartását teljesen kifejlődött, teljes és ép alkatú elméjének értelmi, értékelő és céltudatos akaratati tevékenysége határozza meg.”⁴⁶

Szabó András szerint az 1961. évi V. törvény a beszámítási képesség és a korlátozott beszámítási képesség szabályozásával, illetve a részleges normalitás fogalmának bevezetésével paradox helyzetet teremtett, mivel „az elmebeteg, gyengeelméjűt és a tudatában zavart elkövetőt is büntethetővé tette, ha az adott cselekmény vonatkozásában fennáll a felismerési és akaratati képesség. Ugyanakkor a beszámíthatatlan elmebeteg kényszergyógykezelését lehet elrendelni preventív okból, ha a gyógykezelés szükséges. A büntethető elmebetegknél azonban az adott cselekmény vonatkozásában fennforgó beszámítási vagy korlátozott beszámítási képesség nem teszi az elkövetőt normálissá. Az önhibáján kívüli pathológiás állapot a részleges normalitás ellenére is folyamatosan fennálló állapot.”⁴⁷

Berkes György kritikával illette az 1961. évi V. törvény 21. § (2) bekezdését, illetve annak gyakorlati alkalmazhatóságát. Az orvos szakértők ugyanis a korlátozott beszámíthatóság három esete (enyhe, közepes és súlyos fokú) közül szokták valamelyiket megállapí-

tani és ez Berkes szerint teret adhat a túlzott orvosi szubjektívizmusnak.⁴⁸

Tokaji Géza kéziratában a beszámítási képességet a társadalomra veszélyességnek a felismerési és a felismerésnek, illetve akaratnak megfelelő magatartás tanúsítási képességként határozza meg. Tokaji értelmezésében a beszámítási képességnek két oldala van: a cselekmény társadalomra veszélyességére vonatkozó felismerési-értékelési képesség és az akaratati képesség.⁴⁹

VII. A hatályos büntető anyagi kódex

Az **1978. évi IV. törvény**, a Büntető Törvénykönyv 24. §-a szabályozza a kóros elmeállapotot. A Btk. miniszteri indokolása szerint a beszámítási képességet kizáró okokat a jogszabály a „kóros elmeállapot” gyűjtőfogalomban⁵⁰ foglalja össze. Az öt felsorolt ok nem meríti ki a kóros elmeállapot körébe tartozó valamennyi biológiai okot⁵¹, mert vannak más olyan pathológiás esetek is, amelyek a beszámítási képességre ugyancsak kihatnak.

Földvári József professzor, a korábbi pécsi büntetőjogi tankönyv szerzője szerint a beszámítási képesség „az embernek azon testi-pszichikai állapota, amely-nél fogva képes cselekményét megfelelő társadalmi-erkölcsi értékelésben részesíteni és ezen értékelésnek megfelelően cselekedni.”⁵² A beszámítási képesség feltetele az értelmi képesség⁵³ és az akaratati képesség.⁵⁴

Békés Imre egyik három évtizede megjelent munkájában így fogalmaz: „A beszámítási képessége az ember kétirányú képességének gyűjtőfogalma. Felöleli a magatartás lehetséges következményeinek előrelátását magában foglaló »felismerési képességet«, továbbá a felismerésnek megfelelő akarat kialakítására és akarat tanúsítására vonatkozó »akaratati képességet«. Beszámítási képességgel tehát az rendelkezik, aki felismeri, magában akaratot képezni és akaratának megfelelően cselekedni képes.”⁵⁵

Belovics Ervin büntetőjogi tankönyvében a beszámítási képességről a következőket írja: „A beszámítási képességnek két összetevője van, a felismerési és az akaratati képesség. A felismerési képesség a cselekmény következményeinek, az előre látása... Az akaratati képesség azt jelenti, hogy a felismerési képességgel ren-

⁴⁸ Berkes (1977), 1050. o.

⁴⁹ Tokaji (1976), 43. o.

⁵⁰ Az 1978. évi IV. törvény (BTK) előkészítése. II. kötet, (Szerk.: László Jenő) Igazságügyi Minisztérium, Budapest, 1985. 55–56. o.

⁵¹ Bagi – Berkes – Kádár – László – Moldoványi (1979), 115. o.

⁵² Földvári (2003), 116. o.

⁵³ Földvári: i. m. 115. o.

⁵⁴ Földvári: i. m. 116. o.

⁵⁵ Békés (1980), 156–157. o.

⁴² Károly (1973), 167. o.

⁴³ Budavári (1974), 231. o.

⁴⁴ Kádár – Kálmán (1966), 349. o.

⁴⁵ Losonczy (1967), 233. o.

⁴⁶ Losonczy: i. m. 235. o.

⁴⁷ Szabó: i. m. 179. o.

delkező személy szabadon alakíthatja ki az akaratát és annak megfelelő magatartást tud tanúsítani.⁵⁶

Berkes György – a már jogtörténeti intézménynek számító Legfelsőbb Bíróság volt büntető kollégiumvezetője – a Btk. kommentárban a beszámítási képességet a bűnösség egyik elemeként értelmezi.⁵⁷

Blaskó Béla tankönyvében a beszámítási képesség két konjunktív feltételét emeli ki: a felismerési és az akarati képességet. Beszámítási képességgel rendelkezik – nézete szerint – az, „aki képes arra, hogy a felismeréshez viszonyítva akaratának megfelelő magatartást tanúsítson. Az elkövető több más feltétel megléte esetén is csak akkor büntethető, ha legalább korlátozott beszámítási képességgel rendelkezett az elkövetési magatartás tanúsításakor.”⁵⁸

Nagy Ferenc szerint „beszámítási képességgel az rendelkezik, aki képes a cselekménye társadalomra veszélyes következményeinek a felismerésére, és képes az e felismerésnek, illetőleg az akaratának megfelelő magatartás tanúsítására. A beszámítási képességnek tehát két oldala van: a felismerési-értékelési képesség, valamint az akarati képesség. A beszámítási képességhez a két oldalnak egyaránt meg kell lennie.”⁵⁹

Lassó Gábor a beszámítási képességet az alannya válás egyik feltételének, s egyben a bűnösség egyik elemének tekinti.⁶⁰

Wiener A. Imre a budapesti büntetőjogi tankönyvében⁶¹ a következőket írja: „A beszámítási képességről a törvény szintén a büntethetőséget kizáró körülmények között rendelkezik. A beszámítási képességet nem, csak annak hiányát határozza meg. A beszámítási képesség hiánya sem zárja ki minden esetben a büntetőjogi szankció alkalmazását. Bizonyos bűncselekmények elkövetése kapcsán a kényszergyógykezelést, mint intézkedést a beszámíthatatlannak személyvel szemben is lehet alkalmazni.”⁶²

Papp László szerint „beszámítási képességgel az rendelkezik, akinek felismerési és akarati képessége van. A beszámítási képességet zárhatja ki a kóros elmeállapot.”⁶³

Mohácsi Péter és Szeder Gyula értelmezésében „a beszámítási képességet a felismerési vagy akarati képesség avagy mindkettő hiánya zárja ki. A felismerési képesség a tények tudatának értékelésének általános képességét jelenti. Az akarati képesség a törvény megfogalmazása szerint az e felismerésnek megfelelő cselekvésre való képesség. A felismerési és akarati képességet belső okból zárja ki az elmeműködés kóros állapota.”⁶⁴

Fehér Lenke a beszámíthatóságot a bűnösségnek (a felróhatóságnak) a szándékossággal, illetve gondatlansággal vagy az elvárhatósággal egyenrangú elemként értelmezi, annak ellenére, hogy a beszámítási képesség hiánya kizárja a bűnösséget.⁶⁵

Árva József szerint a büntetőjogi beszámítási képesség az elkövetőnek az a képessége, amely az értelemmel, az akaratlansággal és a viselkedéssel oksági működésben lévő egyéb tudati, pszichikai és személyiségi tényezőket integrálja és ennek következtében az elkövető felismeri a bűncselekmény következményeit, és erre a felismerésre építve képes az akaratának és elhatározásának megfelelő irányított viselkedés kifejtésére. A beszámítási képességnek két faktora van: a tudati és a pszichikai.⁶⁶

Balogh Ágnes a beszámítási képesség alatt – mely meghatározást magunk is osztom – az elkövető felismerési képességét – a cselekmény következményeinek előrelátására kiterjedő képességét – és az akarati képességét érti.⁶⁷

Sántha Ferenc szerint a beszámítási képességnek két összetevője van: a felismerési és az akarati képesség, de mindez természetesen jogtudományi és nem kódexbeli definíciónak tekintendő.⁶⁸

Tokaji Géza a beszámítási képességet a bűnösséget kizáró okok között tárgyalja tankönyvében. Ezzel a dogmatikai koncepcióval a magam részéről azonosulni nem tudok.⁶⁹

Tokaji Géza egyébként bírálta a hatályos kódexnek a kóros elmeállapotra vonatkozó szabályozási megoldását. Szerinte hatályos büntető törvénykönyvünk a felismerési képtelenség viszonylatában helytelenül „törölte” azt, hogy annak a „társadalomra veszélyes” következményekre kell vonatkoznia. „Büntetőjogi értelemben éppen az a beszámíthatatlan, aki a cselekménye társadalomra veszélyességének a felismerésére, vagy az e felismerésnek megfelelő magatartása képtelen. Vannak persze esetek, amikor a kóros elmeállapotú elkövető a cselekménye ténybeli oldalát sem képes felismerni. Ám az is lehet, hogy pl. egy gyengeelméjű a tényekkel tisztában van, de annak társadalmi jelentőségét nem képes felismerni. Igaz, hogy ez utóbbi esetre a társadalomra veszélyességben való tévedésről szóló rendelkezések is alkalmazhatók lennének, de a példa szerinti gyengeelméjű cselekményét a pszichiátriai jellegénél fogva mégis a kóros elmeállapot alapján indokolt megítélni. Az ilyen és a hasonló esetek általánosításából pedig az következik, hogy az új szövegezésnek érdemi jelentőséget tulajdonítani nem szabad.”⁷⁰

⁵⁶ Belovics (2003), 139. o.

⁵⁷ Berkes (2005), 61. o.

⁵⁸ Blaskó (2003), 176. o.

⁵⁹ Nagy (2004), 234. o.

⁶⁰ Lassó (2004), 109. o.

⁶¹ Wiener (2003), 61. o.

⁶² Wiener (2000), 218. o.

⁶³ Papp (2001), 38. o.

⁶⁴ Mohácsi – Szeder (1996), 63–63. o.

⁶⁵ Fehér: i. m. 84. o.

⁶⁶ Árva (1993), 30. o.

⁶⁷ Balogh (2003), 101. o.; Balogh (2010), 135. o.

⁶⁸ Sántha (2007), 203. o.

⁶⁹ Tokaji (1993), 94. o.

⁷⁰ Tokaji (1984), 278–279. o.; Nagy (2004), 237. o.

VIII. Az új Btk. (2012. évi C. törvény)

A kóros elmeállapot fogalmát rendkívül nehéz⁷¹ definiálni.⁷² A kóros elmeállapotúak helyzetét a büntetőjog soha nem autonóm módon szabályozta, hanem mindig a kor mentalitásának megfelelően.⁷³ A normalitás – abnormalitás rendkívül nehezen megállapítható, **viszonylagos** fogalom, az adott társadalmi berendezkedés és kultúra értékrendével addicionális relációban van.⁷⁴

Fehér Lenke joggal hívja fel arra a figyelmet, hogy a kóros elmeállapotúakat a közhiedelem ruhazza fel mindenféle extrém, feltűnő, veszélyes tulajdonságokkal, amelyeknek csupán a töredéke igaz.⁷⁵

Az új Btk. a következőképpen rendelkezik a kóros elmeállapotra vonatkozó szabályokról:

„17. § (1) Nem büntethető, aki a büntetendő cselekményt az elmeműködés olyan kóros állapotában követi el, amely képtelenné teszi cselekménye következményeinek a felismerésére, vagy arra, hogy e felismerésnek megfelelően cselekedjen.

(2) A büntetés korlátlanul enyhíthető, ha az elmeműködés kóros állapota az elkövetőt korlátozza a bűncselekmény következményeinek a felismerésében, vagy abban, hogy e felismerésnek megfelelően cselekedjen.

18. § A 17. § nem alkalmazható arra, aki a bűncselekményt önhibájából eredő ittas vagy bódult állapotban követi el.”

A hatályos Btk.-tól eltérően az új büntető anyagi kódex tehát **nem nevesíti**⁷⁶ a kóros elmeállapotot megalapozó **fiziológiai** rendellenességeket. A törvény büntetendőséget kizáró okként szabályozza azt, ha a kóros elmeállapot képtelenné teszi az elkövetőt arra, hogy felismerje a cselekményének következményeit illetve, hogy e felismerésnek megfelelően cselekedjék. A törvény szövegezése egyértelműen rögzíti, hogy a cselekmény tényállászerű és társadalomra veszélyes, azonban a kóros elmeállapotú személy bűnössége hiányzik.

Ennek megfelelően a törvény a „**büntetendő cselekmény**” kifejezést használja. Ha a kóros elmeállapot nem zárta ki teljesen, csupán korlátozta az elkövetőnek azt a képességét, hogy felismerje a cselekményének következményeit illetve, hogy e felismerésnek megfelelően cselekedjék, akkor az elkövetőnek nem lehet büntetlenséget biztosítani. A korlátozottan beszámítható elkövető beszámítható és a bűnösen elkö-

vetett büntetendő cselekménye bűncselekmény. A cselekményét azonban ilyen esetben is enyhébben kell elbírálni. Ezt teszi lehetővé a 17. § (2) bekezdés, amely ilyen esetekben – a hatályos Btk.-val megegyezően – lehetőséget ad a bíróságnak a **büntetés korlátlan enyhítésére**.⁷⁷

Kulcsár Gabriella szakmai álláspontja úgy tűnik meghallgattatásra talált a jogalkotónál, mivel már évekkel ezelőtt azon a véleményen volt, hogy a kóros elmeállapot törvényi felsorolása nem teljes, és nem teljes mértékben felel meg a **pszichológusok és pszichiáterek** által használt terminológiának.⁷⁸

A szerző argumentációjában kitér arra, hogy a DSM-IV (Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders – Mentális zavarok diagnosztikai és statisztikai kézikönyve), illetve BNO-10 kódok (betegségek nemzetközi osztályozásának 10. módosított változata) a büntető anyagi kódextól eltérően, illetve más terminológiát használ az elmeműködés zavarainak megjelölésére. Példaként említi, hogy a pszichiátria **nem használja** kifejezetten az **elmebetegség** kategóriáját, hanem helyette a „szkizofrénia és egyéb pszichotikus zavarok”, illetve a „hangulatzavarok” megnevezésekkel ír le egy-egy kórképet.⁷⁹ Hasonló a helyzet a pszichopátia esetében is, mely kórképet inkább „antiszociális személyiségzavar” megnevezés alatt tárgyalja a releváns szakirodalom.⁸⁰

A kóros elmeállapot egyes formáinak leírását jelen tanulmányunkban mellőzzük, inkább arra szeretnénk felhívni a figyelmet, hogy egyrészt a Btk. megalkotása óta az **orvostudomány** e tárgykörű ismeretei jelentősen bővültek, s mindennek a **napi jogalkalmazásban** is le kell vonni a megfelelő konzekvenciákat.

A problémák kiküszöbölésére megvizsgálandó, hogy a kóros elmeállapot vonatkozásában esetleg **új módszertani levél** kiadása indokolt-e vagy sem.

Az új kódex az elkövető büntetendőséget és a cselekmény büntetendőséget kizáró vagy korlátozó okok (2012. évi C. törvény 15. §) között helyezte el a kóros elmeállapot szabályait.

A törvény szövege tehát **nem ad egzakt** útmutatást a jogalkalmazónak abban a vonatkozásban, hogy a kóros elmeállapot az elkövető büntetendőséget vagy a cselekmény büntetendőséget zárja-e ki illetve korlátozza-e?

A 15. §-hoz fűzött indokolás ugyan tesz distinkciót a fentiek vonatkozásában, de véleményem szerint ezt a **jogalkotónak** magának kellett volna megtennie. Az indokolás szerint az elkövető büntetendőséget és a cselekmény büntetendőséget kizáró vagy korlátozó okok olyan körülmények, amelyek miatt a cselekmény már az elkövetéskor sem büntetendő, vagy amelyek miatt a büntetendő cselekmény elkövetője már az el-

⁷¹ Törő (1986), 12. o.

⁷² Fehér (1982), 791. o.; Jobbágyi (1986), 240. o.

⁷³ Szabó (1985), 521. o.

⁷⁴ Fekete (2012), 53. o.

⁷⁵ Fehér (1989), 12. 630. o.; Fehér (1991), 7–8. o.

⁷⁶ Belovics (2012), 227. o.

⁷⁷ 2012. évi C. törvény indokolása

⁷⁸ Kulcsár (2007), 159. o.

⁷⁹ Kulcsár: i. m. 160. o.

⁸⁰ Kulcsár (2006), 201–202. o.: „A probléma az, hogy az »antiszociális személyiségzavar« címszó alatt bevezetett kritériumok a pszichopátiaként ismert zavar tüneteinek csupán egy részét fedik le, mégpedig főként a viselkedés jellemzőit.”

követésekor sem büntethető. Ennek megfelelően ezek az akadályok két csoportba oszthatók. Az első csoporthoz tartozó okok a cselekmény büntetendőségét zárják ki (**objektív kizáró okok**), míg az okok másik része az elkövető büntetendőségét zárja ki (**szubjektív kizáró okok**).

Az indokolás szerint a cselekmény büntetendőségének hiánya (pl. jogos védelem, végszükség, jogszabály engedélye) automatikusan kihat minden elkövetőre, ezért ezek az okok a büntetőjogi felelősség objektív akadályai.

A **szubjektív kizáró okok** (pl. gyermekkor, kényszer, fenyegetés, tévedés) az **elkövető bűnösségét** zárják ki, vagy korlátozzák, s ide sorolandó a **kóros elmeállapot** is. Szemben az objektív okokkal, a szubjektív ok fennállását elkövetőnként, **egyedileg** kell **vizsgálni**. (A Különös Részen meghatározott bűncselekményre vonatkozó kizáró okok – pl. a fedett nyomozó és a megengedhetőségi vizsgálatot folytató személy vonatkozásában – fennállását a szubjektív okokhoz hasonlóan elkövetőnként kell vizsgálni.)

A fenti kategorizálás nem más, mint annak a jogirodalmi felfogásnak (Nagy Ferenc⁸¹, Kónya István⁸²) a jogalkotói lecsapódása, mely – véleményem szerint – vitatatosan a kóros elmeállapotot a **bűnösséget kizáró okok** közé sorolja.

A magam részéről a Földvári József⁸³ és Erdősy Emil által képviselt rendszertani koncepciót tekintem mértékadónak, mely a kóros elmeállapotot az **alannyá** válást kizáró okok közé sorolja, pontosabban szövege **tényállásszerűséget kizáró** oknak tekinti.

Egyetértek továbbá Erdősy Emillel abban, hogy a bűncselekmény fogalmának elméleti jogi értelmezése **életidegen** (és joggyakorlat-idegen) tudományos koncepciók megalkotásához vezetett.⁸⁴ A bűncselekmény-fogalom a **jelenség-tulajdonság; tartalom-forma kategóriák** alkalmazásával határozható meg. A bűncselekmény a tartalmát illetően a jelenség, amelynek objektív tulajdonága a társadalomra veszélyesség, szubjektív jellemzője (tulajdonsága) a bűnösség, formai jellemzője (attribútuma) a tényállásszerűség – alapítja meg Erdősy.⁸⁵

Mindebből levonható az a következtetés, hogy külön **„büntetőjogi cselekvés”** nem létezik⁸⁶, illetve az, hogy a **cselekmény** a társadalmi valóságban az objektív és szubjektív jellemzők szétválaszthatatlan **egysége**⁸⁷. „*Ennél fogva a cselekmény objektív jellegzetessége (pl. különös kegyetlenség) a szubjektív tulajdonságot is kifejezésre juttatja. Ez az egység megfordítva is igaz. Azt a tényt, hogy a cselekmény objektív és szubjektív tulajdonsága a teljes cselekmény-folyamatban megbonthatatlan egységet alkot a ter-*

mészertes cselekményt bűncselekménnyé nyilvánító jogalkotó is figyelembe vette, több törvényi rendelkezésből határozottan kitűnik (pl. a kísérlet büntetendősége, az erős felindulás, az önkéntes elállás, a mulasztás stb.).”⁸⁸

Megjegyzem továbbá, hogy a kívülágnak a kóros elmeállapotú személyhez köthető hátrányos megváltoztatása **nem** is tekinthető **cselekménynek**, legfeljebb csak annak látszik. Nem véletlen egyébként az sem, hogy a joggyakorlatban ilyen esetekben igazságügyi elmeorvos(ok) bevonásával indul a büntetőeljárás.

Az új szabályozás tehát előrevetíti azt, hogy felértékelődik az igazságügyi elmeorvos **szakértők** szerepe a büntetőeljárásban, s gyakrabban kerülhet majd sor olyan helyzetre, amikor is az ellentétes szakvéleményeket fel kell oldani.

Megfontolandó akár a büntetőügyekben eljáró bírák továbbképzése igazságügyi elmeorvosi ismereteket nyújtó tanfolyam keretében.

Összegezve: a jogalkotó helyesen döntött amellett, hogy az igazságügyi pszichiátria kutatási eredményeit elfogadva, nagyobb teret enged a kóros elmeállapotú kórképek szakértői vizsgálati eredményeinek megálapíthatósága terén.

Szakirodalom

- Ajtai K. Sándor** (1882): *A bűnügyi beszámítási képesség négy esete, törvénytudományi orvosi szempontból*. Orvosi-Természettudományi Értesítő I. orvosi Szak. 7. évf. 4. kötet (1882). 2. füzet. 139–160. o.
- Angyal Pál** (1911): *Dr. Angyal Pál jogtanár véleménye*. In: Az 1911-ik évi Országos Jogászgyűlés irományai. Első kötet. Vélemények. Magyar Jogászegylet. Budapest. 1911. 81–90. o.
- Árvay József** (1993): *Bizonytalanságok a büntetőjogi beszítési képesség körül*. Rendészeti Szemle 1993. 8. 30–38. o.
- Bagi Dénes – Berkes György – Kádár Krisztina – László Jenő – Moldoványi György** (1979): *Az új Büntető Törvénykönyv egyes rendelkezéseiről. Az új Btk. I–III. fejezetéhez*. Magyar Jog, 1979. 2. 103–118. o.
- Balogh Ágnes – Kóhalmi László** (2003): *Büntetőjog I. Általános Rész*. Dialóg Campus Kiadó. Budapest–Pécs, 2003.
- Balogh Ágnes – Gál István László – Hornyák Szabolcs – Kóhalmi László – Nagy Zoltán – Tóth Mihály** (2010): *Magyar Büntetőjog – Általános Rész* (Szerk.: Balogh Ágnes – Tóth Mihály). Osiris Kiadó. Budapest, 2010.
- Békés Imre** (1968): A kóros elmeállapot. In: **Halász Sándor** (Szerk.) (1968): *A büntető törvénykönyv kommentárja*, első kötet. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Budapest, 1968.
- Bodgál Zoltán – Györgyi Kálmán – Károly Endre – Molnár József – Pintér Jenő – Szűk László** (1973):

⁸¹ Nagy: i. m. 236. o.; Nagy (2001), 27. o. és 32. o.

⁸² Kónya (2012), 61. o.

⁸³ Földvári (2003), 133. o.

⁸⁴ Erdősy (2004), 44–45. o.

⁸⁵ Erdősy: i. m. 45. o.

⁸⁶ Erdősy: i. m. 47. o.

⁸⁷ Erdősy: i. m. 48. o.

⁸⁸ Erdősy: i. m. 48. o.

- Büntetőjog Általános Rész I. kötet.* (Szerk.: Pintér Jenő) ELTE Állam- és Jogtudományi Kar. Tankönyvkiadó. Budapest, 1973.
- Békés Imre – Bodgál Zoltán – Györgyi Kálmán – Károly Endre – Molnár József – Pintér Jenő – Szük László** (1973): *Büntetőjog Általános Rész I. kötet.* (Szerk.: Pintér Jenő) ELTE Állam- és Jogtudományi Kar. Tankönyvkiadó. Budapest, 1973.
- Békés Imre – Földvári József – Gáspár Gyula – Tokaji Géza** (1980): *Magyar Büntetőjog – Általános Rész.* (Szerk.: Földvári József) BM Könyvkiadó. Budapest, 1980.
- Belovics Ervin – Békés Imre – Busch Béla – Molnár Gábor – Sinku Pál – Tóth Mihály** (2003): *Büntetőjog – Általános Rész.* 2. hatályosított kiadás. (Szerk.: Békés Imre) HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2003.
- Belovics Ervin** (2012): *A kóros elmeállapot.* In: Belovics Ervin – Gellér Balázs – Nagy Ferenc – Tóth Mihály: *Büntetőjog I. Általános Rész.* (A 2012. évi C. törvény alapján) HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. 2012.
- Berkes György – Kiss Zsigmond – Kónya István – Molnár Gábor – Rabóczki Ede** (2005): *Magyar Büntetőjog – Kommentár a gyakorlat számára.* 2. kiadás. (Szerkesztő/lektor: Berkes György) HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2005.
- Berkes György** (1977): *A beszámíthatóság és az ittasság büntetőjogi értékelésére vonatkozó kodifikációs elgondolások.* Magyar Jog 1977. 12. 1049–1055. o.
- Blaskó Béla** (2003): *Magyar Büntetőjog – Általános Rész.* Tankönyv, második, átdolgozott kiadás. Rejtjel Kiadó. Budapest, 2003.
- Budavári Róbert** (1974): *A Btk. 21. §, 22. § és az orvosszakértői véleményadás problémái.* Jogtudományi Közlöny 1974. 4. 231–232. o.
- Domokos Andrea** (2005): *A bűntevő elmetehetségről. A kóros elmeállapot megítélésnek változásai az idők során.* Jogtörténeti Szemle 2005. 3. 1–6. o.
- Dósa Ágnes** (1995): *Az elmebeteg gyógykezelésének jogi kérdései.* Magyar Jog 1995. 6. 327–333. o.
- Erdősy Emil** (2004): *Megjegyzések a hazai büncselekmény-konceptiókhoz.* Különnyomat. Studia Iuridica Auctoritate Universitatis Pécs Publicata 133. Emlékkönyv Ferencz Zoltán egyetemi adjunktus halálának 20. évfordulójára. Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kara. Pécs, 2004. 43–53. o.
- Fayer László** (Szerk.) (1896): *Az 1843-iki Büntetőjogi Javaslatok Anyaggyűjteménye.* I. kötet, Magyar Tudományos Akadémia. Budapest, 1896.
- Fayer László** (1905): *A Magyar Büntetőjog Kézikönyve.* Harmadik bővített kiadás. Első kötet. Franklin-Társulat Magyar Irod. Intézet és Könyvnyomda. Budapest, 1905.
- Fehér Lenke** (1982): *A kóros elmeállapotok szociológiai, pszichiátriai és büntetőjogi megközelítésének néhány aspektusáról.* Jogtudományi Közlöny 1982.10. 790–798. o.
- Fehér Lenke** (1989): *Kényszergyógykezelés: a patológia terápiája, avagy a terápia patológiája?* Jogtudományi Közlöny 1989.12. 630–637. o.
- Fehér Lenke** (1991): *A beszámíthatóság hiánya és korlátozottsága a büntetőjogban.* Kandidátusi értekezés. Budapest, 1991.
- Fehér Lenke** (1993): *Elmebetegség – Büntetőjog – Beszámíthatóság.* Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó – MTA Állam- és Jogtudományi Intézete. Budapest, 1993.
- Fekete Mária** (2012): *A normalitás – abnormalitás és a mentális zavarok.* In: Fekete Mária – Grád András: *Pszichológia és pszichopatológia jogászoknak.* Második, bővített és átdolgozott kiadás. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2012. 53–53. o.
- Finkey Ferenc** (1933): *Adatok a büntettek jellemcsoportjainak megállapításához.* Értekezések a Filozófiai és Társadalmi Tudományok köréből. AM.TUD. Akadémia II. Osztályának rendeletéből. (Szerk.: Fináczy Ernő). IV. kötet. 5. szám. Magyar Tudományos Akadémia. Budapest, 1933. 1–49. o.
- Finkey Ferenc** (1942): *Az 1843-i büntetőjogi javaslatok száz év távlatából.* Értekezések a Filozófiai és Társadalmi Tudományok köréből. A M.TUD. Akadémia II. Osztályának rendeletéből. (Szerk.: Lukinich Imre). V. kötet. 9. szám. Magyar Tudományos Akadémia. Budapest, 1942. 1–51. o.
- Földvári József** (2003): *Magyar Büntetőjog – Általános Rész.* 7., átdolgozott kiadás. Osiris Kiadó. Budapest, 2003.
- Györgyi Kálmán** (1984): *Büntetések és intézkedések.* Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Budapest, 1984.
- Hacker Ervin** (1936): *A magyar büntetőjog tanácskönyve – Általános Rész.* Ludvig István Könyvnyomdája. Miskolc, 1936.
- Hajdu Lajos** (1971): *Az első (1795-ös) magyar büntetőkódex-tervezet.* Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Budapest, 1971.
- Illés Károly** (1882): *A büntettekről, vétségekről és kihágásokról szóló Magyar Büntető-Törvénykönyvek magyarázata.* I. kötet. kiadja: Zilahy Sámuel. Budapest, 1882.
- Irk Albert** (1933): *Irk Albert tanulmányai a büntetőjog és a nemzetközi jog köréből.* Összegejtették: tisztelői, barátai, tanítványai. Haladás Nyomda-részvénytársaság. Pécs, 1928.
- Jobbágyi Gábor** (1986): *Elmegyógyászati gyakorlat és polgári jog.* Jogtudományi Közlöny 1986. 5. 238–245. o.
- Kádár Miklós – Kálmán György** (1966): *A büntetőjog általános tanai.* Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Budapest, 1966.
- Kis Norbert – Papp László** (2001): *A büntetőjog alapjai.* Második, átdolgozott kiadás. Unió Lap- és Könyvkiadó Kereskedelmi Kft. Budapest, 2001.

- Kónya István** (2012): *A kóros elmeállapot*. In: Akác Zoltán – Berkes György – Belegi József – Katona Sándor – Kónya István – Márki Zoltán – Mészáros Róza – Molnár Gábor – Rabóczki Ede: *Magyar Büntetőjog – Kommentár a gyakorlat számára*. 2. kiadás. (Szerkesztő/lektor: Rabóczki Ede – Berkes György). HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2012. 61–71. o.
- Kőhalmi László** (2005): *A kóros elmeállapot megítélése a magyar anyagi büntetőjogban*. IN: orvosok és jogászok a büntető igazságszolgáltatásban – Dezső László Emlékkönyv. (Szerk.: Tremmel Flórián – Mészáros Bence – Fenyvesi Csaba). Studia Iuridica Auctoritate Universitatis Pécs Publicata 137. Pécsi Tudományegyetem Állam-és Jogtudományi Kar. Pécs, 2005. 91–99. o.
- Kulcsár Gabriella** (2006): *A pszichopátia jellemzői és jogi aspektusai*. IN: Tanulmányok dr.Földvári József professzor 80. születésnapja tiszteletére. (Szerk.: Gál István László – Hornyák Szabolcs) Pécsi Tudományegyetem Állam-és Jogtudományi Kar. Pécs, 2006. 201–211. o.
- Kulcsár Gabriella** (2007): *A kóros elmeállapot szabályozásával kapcsolatos egyes problémák*. Rendészeti Szemle 2007. 7–8. 159–164. o.
- Lassó Gábor** (2004): *A kóros elmeállapot*. In: Kiss Sándor – Lassó Gábor – Konnerth Huba Szilvia – Máziné Szepesi Erzsébet – Ruzsás Róbert – Szebeni László – Székely Ákos – Varga Zoltán – Vaskuti András: *A Büntető Törvénykönyv magyarázata 1.* (Szerk.: Jakucs Tamás). KJK-Kerszöv Jogi és Üzleti Kiadó kft. Budapest, 2004. 108–117. o.
- László Jenő** (Szerk.) (1985): *Az 1978. évi IV. törvény (BTK) előkészítése*. II. kötet. Igazságügyi Minisztérium, Budapest, 1985.
- Losonczy István** (1967): *A korlátozott beszámítási képesség néhány kérdése a törvény és a gyakorlat szempontjából*. In: Jubileumi tanulmányok (Szerk.: Pap Tibor). Pécsi Tudományegyetem. Pécs, 1967. 233–268. o.
- Löw Tobias** (1880): *A Magyar Büntetőtörvény a bűntettekről és vétségekről* (1878: 5 tcz.) és teljes anyaggyűjteménye. Első kötet. Pesti könyvnyomda-részvénytársaság. Budapest, 1880.
- Moravcsik Ernő Emil** (1911): *Dr. Moravcsik Ernő Emil egyetemi tanár véleménye*. In: Az 1911-ik évi Országos Jogászgűlés irományai. Első kötet. Vélemények. Magyar Jogászegylet. Budapest. 1911. 91–94. o.
- Nagy Ferenc** (1978): *Szociálterápiai intézmények, mint a büntetési célok elérésnek eszközei egyes európai országokban*. Jogtudományi Közöny 1978. 1. 37–45. o.
- Nagy Ferenc** (1984): *A büntetőjogi intézkedések igazolásáról, indokoltságáról*. Jogtudományi Közöny 1984. 10. 575–581. o.
- Nagy Ferenc** (2001): *A büntethetőségi akadályok szabályozása az új Büntető Törvénykönyvben, különös tekintettel a jogellenességet kizáró okokra*. Büntetőjogi Kodifikáció 2001/1. 26–32. o.
- Nagy Ferenc** (2004): *A Magyar Büntetőjog Általános Része*. Átdolgozott, bővített kiadás. Korona Kiadó. Budapest, 2004.
- Nagy Ferenc – Tokaji Géza** (1993): *A Magyar Büntetőjog Általános Része*. (Szerk.: Nagy Ferenc) József Attila Tudományegyetem Állam-és Jogtudományi Kar. Szeged. 1993.
- S.** (1899): *Az 1792-iki javaslat vezérlő eszméi s általános része*. Jogtudományi Közöny 1899. 49. sz. (1899. december.8.) 353–355. o.
- Sándor Aladár** (1899): *Bűnös elmebetegek*. Jogtudományi Közöny 1899. 2. (1899. január 13.) 13–14. o.
- Sántha Ferenc** (2007): *A kóros elmeállapot*. In: Görgényi Ilona – Gula József – Horváth Tibor – Jacsó Judit – Lévy Miklós – Sántha Ferenc – Váradi Erika: *Magyar Büntetőjog Általános Rész*. (Szerk.: Horváth Tibor) Complex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomsgátlató Kft. Budapest, 2007. 203–208. o.
- Schäfer István** (1948): *Biztonság vagy gyógyítás?* Jogtudományi Közöny 1948, 14. szám (1948. július 20.). 219–220. o.
- Szabó András** (1956): *A beszámíthatóság és a korlátozott beszámíthatóság kodifikációs kérdései*. Jogtudományi Közöny 1956. 3. 138–150. o.
- Szabó András** (1985): *Az elmebetegek helyzete a magyar büntetőjogban*. Jogtudományi Közöny 1985. 10. 521–526. o.
- Szasz, Thomas S.** (2002): *Az elmebetegség mítosza*. Akadémiai Kiadó. Budapest, 2002.
- Tokaji Géza** (1976): *Fejezetek a büntetőjog általános része köréből*. (Második, bővített kiadás). Kézirat gyanánt. Szeged, 1976.
- Tokaji Géza** (1984): *A bűncselekménytan alapjai a magyar büntetőjogban*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Budapest, 1984.
- Törő Károly** (1986). *Az elmebetegekkel szemben alkalmazott kényszerintézkedésekkel kapcsolatos bírósági eljárás*. Jogtudományi Közöny 1986. 1. 12–20. o.
- Vámbery Rusztem** (1913): *Büntetőjog*. Grill Károly Könyvkiadóvállalata. Budapest, 1913.
- Várady Zsigmond** (1911): *Dr. Várady Zsigmond ügyvéd, orsz. képviselő véleménye*. In: Az 1911-ik évi Országos Jogászgűlés irományai. Első kötet. Vélemények. Magyar Jogászegylet. Budapest. 1911. 95–101. o.
- Wiener A. Imre** (2003): *A BTK Általános Része de lege ferenda*. Magyar Tudományos Akadémia Jogtudományi Intézete. Budapest, 2003.
- Wiener A. Imre – Ligeti Katalin – Györgyi Kálmán – Palánkai Tiborné** (2000): *Büntetendőség – Büntethetőség – Büntetőjogi tanulmányok*. Átdolgozott kiadás, (Szerk.: Wiener A. Imre) KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft, Budapest. 2000.
- Werner E. Rezső** (1898): *A Magyar Büntetőjog Kézönyve*. Hornyánszky Viktor Bizománya. Budapest, 1898.
- Zemplén Elemér** (1938): *A büntetőjogi beszámítás kérdéséhez*. Jogállam 1938. IX. ■